

DOI: 10.18832/kp2016008

Neznámé kapitoly z dějin pivovarství v Benešově a na Konopišti v druhé polovině 19. století

Unknown Themes in History of Brewing in Benešov and at Konopiště in Second Half of 19th Century

Michal HORÁČEK

Ústav hospodářských a sociálních dějin, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, nám. Jana Palacha 2, 116 38 Praha /
*Institute of Economic and Social History, Faculty of Arts, Charles University in Prague, nám. Jana Palacha 2, 116 38 Praha,
Czech Republic*
email: michal.roubik@seznam.cz

Recenzovaný článek / *Reviewed Paper*

Horáček, M.: Neznámé kapitoly z dějin pivovarství v Benešově a na Konopišti v druhé polovině 19. století. Kvasny Prum. 62, 2016, č. 2, s. 56–59

Príspevok predstavuje souhrn východisek začínajícího výzkumu některých kapitol z dějin pivovarství v Benešově a na Konopišti v druhé polovině 19. století. Na základě výzkumu archivních pramenů a literatury se zabývá neřešenými skutečnostmi či přináší kritiku dřívějšího zpracování. Řeší podobu a stavební vývoj pivovaru na Konopišti a zejména pak komplikovaný vývoj v Benešově, kde ve velmi krátké době vznikly tři pivovary na jednom místě. Existence jednoho z nich je navíc doposud širě nepublikována. Kromě průběžných závěrů má příspěvek posloužit i jako základ dalšího výzkumu.

Horáček, M.: Unknown Themes in History of Brewing in Benešov and at Konopiště in Second Half of 19th Century. Kvasny Prum. 62, 2016, No. 2, pp. 56–59

The paper presents a summary of the beginning research on some themes in the history of brewing in Benešov and at Konopiště in the second half of 19th century. It is based on research of archival resources and literature and follows not discussed facts and brings criticism of earlier elaboration. It deals with the form and building development of the brewery at Konopiště and especially with complicated development in Benešov, where three breweries developed in one place in a very short time. The existence of one of them is still not published above that. The paper is intended as a material for further research in addition to the continuous conclusion.

Horáček, M.: Die unbekannte Kapitel aus der Geschichte des Brauwesens in der Stadt Benešov u Prahy und auf dem Schloss Konopiště in der II. Hälfte des 19. Jahrhunderts. Kvasny Prum. 62, 2016, Nr. 2, S. 56–59

Der Artikel stellt einen Anfang der Forschung von einigen Kapiteln aus der Geschichte des Brauwesens in der Stadt Benešov u Prahy und auf dem Schloss Konopiště in der II. Hälfte des 19. Jahrhunderts dar. Auf Grund der Forschung von archivalischen Quellen und Literatur befasst sich der Artikel mit der noch nicht gelösten Tatsachen oder bringt eine Kritik an die frühere Verarbeitung. Die Gestaltung und Bauentwicklung der Schlossbrauerei Konopiště und insbesondere eine komplizierte Entwicklung in der Stadt Benešov u Prahy, wo auf einem Bauplatz binnen kurzen Zeit sogar drei Brauereien entstanden, werden im Artikel beschrieben. Bis jetzt wurde die Existenz einer Brauerei noch nicht publiziert. Zusätzlich zu den Zwischenergebnissen soll der Artikel auch als einen Grund zur nächsten Forschung angewandt werden.

Klíčová slova: pivovarství, Benešov, Konopiště, akciový pivovar, František Ferdinand d'Este
Keywords: brewing, Benešov, Konopiště, Joint-stock Brewery, František Ferdinand d'Este

1 ÚVOD, MATERIÁL, METODA

Príspevok predstavuje souhrn východisek začínajícího výzkumu některých kapitol z dějin pivovarství v Benešově a na Konopišti v druhé polovině 19. století. Výzkum se zabývá zejména některými doposud neřešenými či chybně interpretovanými skutečnostmi, případně omyly opakovaně přebíranými v pracích k tématu. Příspěvek tak přináší nejen souhrn prvních poznatků a námětů k dalšímu výzkumu, ale i kritiku dřívějšího zpracování a také případnou kritiku některých dostupných pramenů.

Výzkum stojí primárně na archivních pramenech, zejména ze Státního oblastního archivu v Praze (dále SOA Praha) (fondy Velkostatku Konopiště a Ústředního ředitelství Hohenberských statků – v odkazu na prameny zkráceno na Ústřední ředitelství) a také neoficiálního archivu Pivovaru Ferdinand, a. s., v Benešově. Prameny jsou doplněny výzkumem dobových periodik (odborných i regionálních), topografických a ikonografických pramenů, a také výzkumem terénním. K dispozici samozřejmě bylo i široké spektrum odborné i regionální literatury či literatury regionem se zabývající, a to jak soudobé, tak současné.

Z literatury zabývající se konkrétně pivovarem v Benešově a na Konopišti je nutné zmínit práce regionálního historika Jiřího Tywoniaka (více viz odkazy v textu a seznam literatury), článek Františka Gabriela (Gabriel, 1972) a v souvislostech i regionální historičky Evy Procházkové (viz seznam literatury). Encyklopedicky se pivovar-

stvím v tomto regionu zabýval např. Pavel Jákl (Jákl, 2004) anebo Rudolf Píša (Píša, 2008).

Příspěvek je časově orientován do druhé poloviny 19. století, zejména mezi roky 1868–1897. Prostorově je vymezen městem Benešov a nedalekým zámek Konopiště, pod který město spadalo až do 19. století jako poddanské. Tento vztah samozřejmě ovlivnil i vývoj pivovarství na obou místech. Ve městě se pivo vařilo zřejmě již v 15. století, stejně jako ve vrchnostenském pivovaru na Konopišti. Vrchnost roku 1595 povolila měšťanům vařit a prodávat pivo na věčné časy, avšak již s třicetiletou válkou tato výsada zaniká a měšťané se, přes neúspěšné pokusy v 18. a 1. polovině 19. století, svého pivovaru dočkali až v 70. letech 19. století. Do té doby svůj monopol využívala vrchnost, od roku 1848 páni na Konopišti (více k dějinám srov. např. Tywoniak, 1947). Druhá polovina 19. století je spojena nejen s proměnou vztahu vrchnost-město, ale i časem společensko-ekonomického vývoje, který přináší nové podmínky svobodného podnikání. V pivovarství je navíc roku 1869 zrušeno zastaralé propinační právo (více srov. např. Ottův slovník naučný, 1903). Do těchto nových podmínek vstupuje Konopiště se svým tradičním panským pivovarem a Benešov s ambicemi měšťanů na založení vlastního podniku.

2 PIVOVAR NA KONOPIŠTI

Pivovar na Konopišti byl součástí širšího hospodářského zázemí hradu, později zámku a na místě svého posledního působiště stál zřejmě již v 16. století. Dnes neexistuje v podstatě žádné známé fotografické zobrazení pivovaru, a tak jsme odkázáni na sekundární zdroje. Nejznámějším a také nejčastěji publikovaným pohledem na pivovar pod zámek je nedatovaný náčrt neznámého kreslíře (obvykle

zasazovaný do druhé poloviny 19. století, který však není dochovaný v originále a obvykle je zdrojován jako „reklamní plakát“ či „dobová pohlednice“ (viz např. Tywoniak, 1992). Obdobné zobrazení nakreslil i benešovský topograf Antonín Pinkas (viz např. Procházková et al., 1998), avšak dle všeho se jedná pouze o přemalování původního vyobrazení. Vzhledem k zobrazení zámku Konopiště v podobě, jak nikdy skutečně nevypadal (odlišné postavení hlavní věže apod.), nepůsobí vyobrazení na první pohled důvěryhodným dojmem.

Roku 1868 proběhla v pivovare poměrně zásadní přestavba (Jiří Tywoniak (1992) ji označuje za „menší stavební úpravy“) podle projektu firmy Noback & Fritze (SOA Praha, 1868). Kompletně přestavěna byla varna s přímým otopem, ač i nadále pouze na ruční pohon, a zejména byla zmodernizována sladovna. K archaickému tvarosloví tradiční sladovny byl přistavěn moderní dvoulískový stojatý hvozď, umožňující výrobu světlých sladů (obr. 1). Realizaci této rekonstrukce potvrzuje i inzerát firmy v soudobém odborném periodiku (Anonym, 1889). Nová podoba pivovaru po této přestavbě takřka kopíruje zobrazení na zmíněném obrázku, což potvrzují i ruční črty firmy Kinzi, která v roce 1897, po zrušení provozu Ferdinandem d'Este, budovy pivovaru přestavovala na byty (SOA Praha, 1897b). Nedatované vyobrazení pivovaru je tak reálné a skutečně zobrazuje pivovar v druhé polovině 19. století.

Posledně zmíněné črty navíc dokazují, že budovy pivovaru se, ač v radikální přestavbě, dochovaly dodnes, přestože některá literatura uvádí, že byly zbořeny (Jákl, 2004). Zmiňované vyobrazení zámku s pivovarem přináší ještě jedno zajímavé zjištění. Severozápadně před objektem pivovaru se nachází velký blok budov chladného hospodářství s chladicími stoky, spilkami, sklepy a výtahem na sudy. Ač jeden z půdorysů pivovaru z roku 1890 ukazuje, že budovy chladného hospodářství stály více na jihozápad, zřejmě se jedná jen o využití místa na papíře a nikoliv o přesné rozmístění budov (SOA Praha, 1890). Není zatím jasné, kdy byl areál chladného hospodářství vystavěn, zřejmě se jednalo o modernizaci s přestupem na spodní kvašení. Z dochovaných nedatovaných stavebních plánů je zřejmé, že se jednalo o prostorově velký blok budov. Na výše zmiňovaném vyobrazení odpovídá jejich podoba stavebním plánům, a zřejmě tak skutečně stály v místě, které naznačuje. Dle všeho se tak jedná o budovu o půdorysu obdélníku, která se objevuje oproti stabilnímu katastru z roku 1840 (SOA Praha, 1840) na katastrální mapě z roku 1870 (SOA Praha, 1870) a která je v dosavadní literatuře popisována jako konopištský lihovar (Procházková, 2005). Blok chladného hospodářství byl po zrušení pivovaru kompletně zbořen.

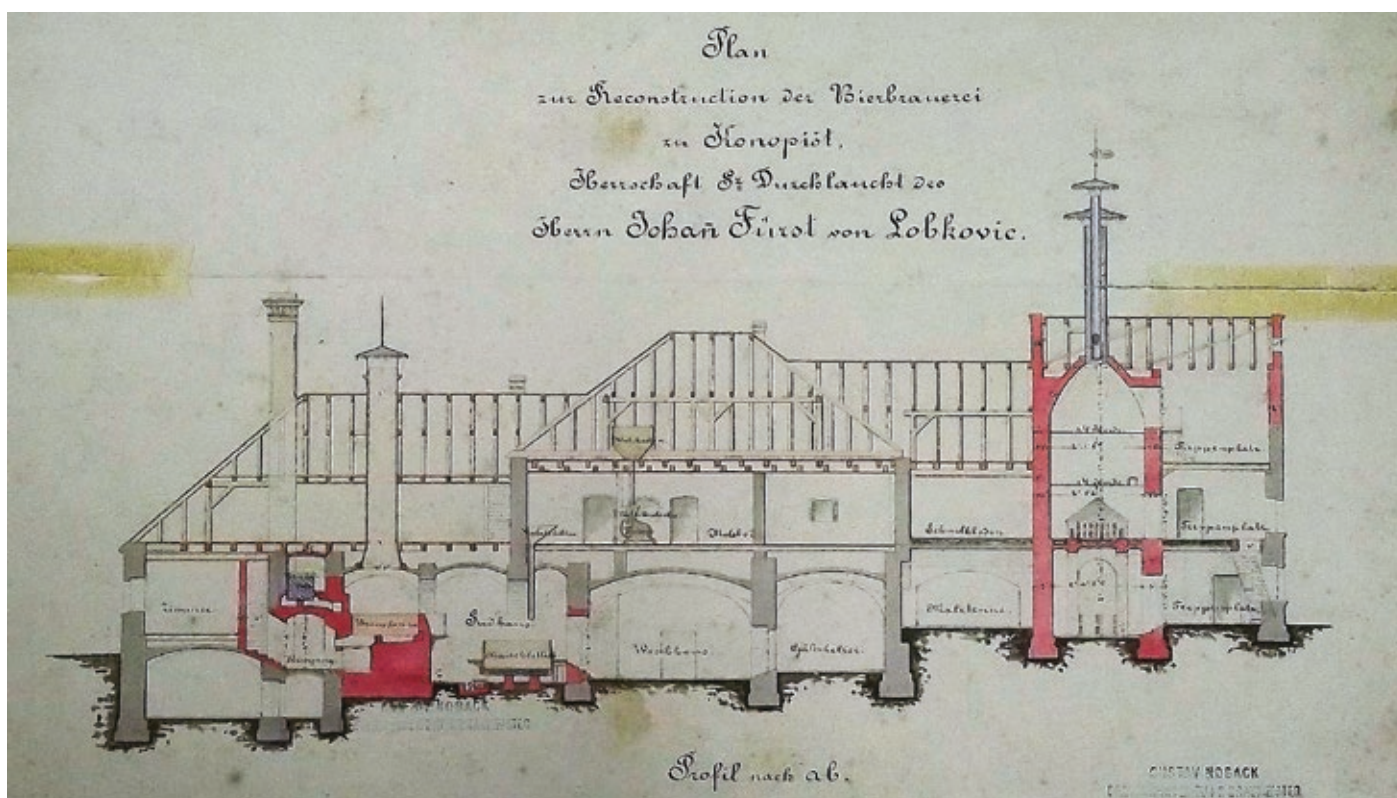
Kromě zcela přestavěné budovy původního pivovaru se do dnešních dní dochoval malý klenutý sklep ve stráni směrem k zámku, v dosavadní literatuře označovaný jako sklepy pivovaru (Jákl, 2004). Jeho prostor je dnes přístupný, na podlaze se nachází pozůstatky kamenných soklů, které mohly v minulosti být kantýři v ležáckém sklepe. Je zajímavé, že na stabilním katastru ještě není objekt zobrazený (SOA Praha, 1840), katastrální mapa z roku 1870 ho již zobrazuje (SOA Praha, 1870). Zřejmě se jednalo o přechodný stav budování pivovaru, neboť půdorys pivovaru z roku 1890 ho již neuvádí jako používaný (SOA Praha, 1890).

Víc zpráv o stavebním vývoji pivovaru na Konopišti a o jeho podobě by mohl přinést, kromě archivního výzkumu, i podrobný stavebně historický průzkum dochované části pivovaru a případně archeologický výzkum jeho okolí doplněný o intenzivní výzkum v archivních pramenech.

3 AKCIOVÝ PIVOVAR V BENEŠOVĚ

Založením akciové sladovny a tržnice na plodiny vyvrcholily roku 1872 ambice benešovských měšťanů o proniknutí na svobodný trh podnikání. Rok po otevření železniční trati spojující Benešov nejen s Prahou, ale i s okolním převážně zemědělským krajem, si akcionáři od podniku slibovali velké zisky. Za akciovou společností stála skupina okolo Občanské záložny, personálně propojené se zástupci městské správy. Není bez zajímavosti, že část akcií ale vlastnil i František Eugen, kníže z Lobkovic, tehdy ještě pán na Konopišti. Ambice akcionářů se však nevyplnily. Tržnice neprosperovala v podstatě od prvních měsíců provozu, sladovna byla v době, kdy takřka všechny pivovary v okolí měly vlastní výrobu sladu, neobyčejně naddimenzována (plocha humen téměř 2500 m², k tomu dva velké stojaté hvozdy, atd.) a byla schopna vyrobit až 20 000 q sladu ročně (Urbanides, 1928).

Někdy v průběhu 70. let tak dochází k rozhodnutí část sladovny přestavět na pivovar, s čímž se mění i jméno společnosti na Akciový pivovar, sladovna a tržnice na plodiny v Benešově. K akciovému pivovaru se váže několik nejasností. Předně není vůbec jisté, kdy byl přesně založen a co je zajímavé, není ani vůbec jasné, jak vlastně přesně vypadal. Jak bude napsáno dále, není navíc ani jasné, která část sladovny (a v jaké podobě) sloužila před rokem 1887 (kdy celý areál zakupuje František Ferdinand d'Este) jako pivovar, a která až později, jako následek arcivévodských přestaveb.

Obr. 1 Plán přestavby pivovaru na Konopišti z roku 1868 od firmy Noback & Fritze. Zdroj: SOA Praha, Velkostatek Konopiště, dodatek – Mapy, plány a nákrty, číslo plánu 93. (výřez)

Obr. 2 Inzerát nabízející slad od Akciové sladovny v Benešově. Zdroj: Kvas II., č. 1, s. 19.

Podnik, založený v roce 1872 a zapsaný roku 1873 do Rejstříku společenských firem u Krajského soudu v Táboře (SOA Třeboň, 1863–1997a), který mj. aktivně nabízel slad prostřednictvím inzerce i oborových výstav v odborných kruzích (např. Anonym, 1874 obr. 2), vystupuje až do roku 1875 pouze jako „Akciová sladovna“ (např. Anonym, 1875). První akcie podniku, které již obsahují výraz „pivovar“, jsou dochovány až z roku 1877 (Píša, 2008), přestože existence společnosti pod tímto jménem je nesporně staršího data. Návrh valné hromady akciové společnosti o doplnění jména podniku o výraz „pivovar“ pochází ze dne 24. října 1875 (SOA Třeboň, 1863–1997b). Až do roku 1880 navíc neznáme výstav pivovaru (Likovský, 2005). Jisté je, že někdy mezi lety 1877–1880 již stojí v Benešově parostrojně zařízený pivovar („Dampfbierbrauerei“ – srov. např. III. vojenské mapování, 1877–1880). Kdy však byl s jistotou založen a jakou roli v jeho fungování hrály osobnosti, které dosavadní literatura uvádí jako jeho sládky (Likovský, 2010) již od roku 1873, není jasné a odpovědi může přinést až další výzkum.

Podobně nejasná je i odpověď na otázku, jak akciový pivovar vypadal. Z doby jeho fungování nejsou známy žádné stavební plány a odpověď je tak nutné hledat až v pozdějších pramenech. Jediný známý pohled na pivovar před jeho zakoupením Františkem Ferdinandem d'Este je obraz naivního benešovského malíře z roku 1886 (Holoubek, 1886). Na něm je mj. patrný nízký komínek prolomený v hřebeni střechy levého hvozdu (při pohledu z ulice) vedle hvozdového párníku. Tento hvozdu byl v době fungování akciového pivovaru zrušen a v jeho přízemí byla zřízena kotelna (AP, 1896a), jejíž komín procházel tělesem celého hvozdu. Kde se nacházela varna, není jasné. Inventář pivovaru sepsaný při koupi v roce 1887 na varně, zařízené jednoduchou železnou varní garniturou, uvádí mj. i parní stroj a výtah na slad (SOA Praha, 1887). Je tedy možné, že se také nacházela v místnosti kdesi v útrokách sladovny mezi hvozdy a sladovými půdami, vybavené těmito zařízeními. Umístění varny přímo v nitru sladovny uvádí i retrospektivní článek o akciovém pivovaru z roku 1928 (J. B., 1928).

Lépe a ověřitelně lokalizovatelný je pak úsek chladného hospodářství, který zabíral celou levou polovinu rozsáhlého humna (při pohledu z ulice) (AP, 1896b). Jeho objekty byly upraveny vystavěným dvojitým stěn pro lepší izolaci chlazených prostor, zdvojené stěny jsou zobrazeny na několika stavebních plánech z pozdější doby. (např. SOA Praha, 1887). Při komínu, zřejmě pocházejícímu z doby výstavby sladovny a sloužící jejímu provozu, pracovala v době akciového pivovaru i bednárna (SOA Praha, 1887), kterou však na stejném místě později nahradila nová kotelna pivovaru v době držení Františkem Ferdinandem d'Este (viz dále).

Z původního pivovaru se do dnešních dní dochovaly v podstatě jen budovy, které nesouvisely s výrobním provozem. Poblíž objektu sladovny slouží dodnes původnímu účelu administrativní budova pivovaru, postavená v uliční čáře. Za ní byla později zřízena velká zahradní restaurace s kuželnou (J. B., 1928). Její budova dodnes stojí, bohužel skrytá pod radikální unitární přestavbou. Tato část nádvoří pivovaru, se vzrostlými stromy někdejší zahrady restaurace, tak tvoří jediný pozůstatek akciového podniku. Vzhledem k finanční situaci Občanské záložny byla společnost nucena provoz nabídnout k prodeji a jeho no-

vým majitelem se stal v dubnu stejného roku, kdy zakoupil i celé panství Konopiště (1887), František Ferdinand d'Este. (J. B., 1928)

4 FRANTIŠEK FERDINAND D'ESTE A JEHO REALIZACE V BENEŠOVĚ

4.1 První arcivévodský pivovar

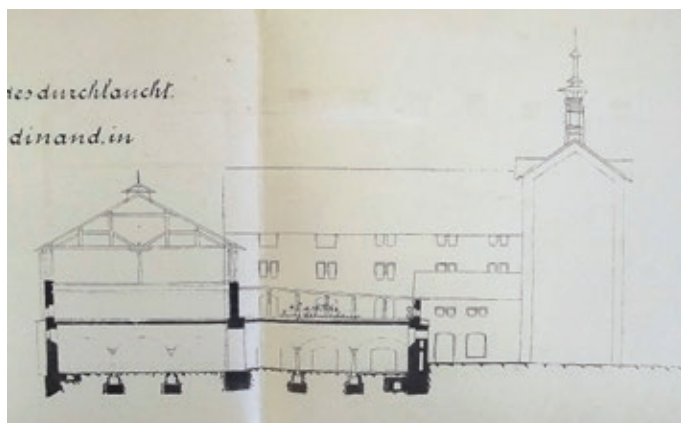
Dosavadní historiografie benešovského pivovarství stroze uvádí, že František Ferdinand d'Este provozoval ještě deset let oba pivovary (v Benešově a na Konopišti) zároveň, aby později, se zrušením provozu na Konopišti, přenesl roku 1897 výrobu do zcela nově vybudovaného benešovského pivovaru v prostoru pod starou sladovnou. Je tak zcela opomíjen jeden podstatný fakt, jehož vysvětlení si vyžádá teprve hlubší archivní průzkum.

František Ferdinand d'Este o výstavbě nového pivovaru rozhoduje hned po zakoupení akciového provozu. Co ho k tomuto kroku vedlo, není jasné. Zda zastaralost zařízení akciového pivovaru, jeho nedostatečná výrobní kapacita, či nevýhoda plynoucí z jeho implementovaného provozu do budovy sladovny. V červenci roku 1887 nechává arcivévodou vypracovat stavební plány firmou Josef Rosenberg z Jihlavy (AP, 1887), načež stavba se záhy rozbíhá. Nejdříve je kompletně rekonstruovaný používaný hvozdu sladovny (Anonym, 1888), následně je zcela nově vybudovaná varna a její zázemí a úsek chlazení mladiny. Do nepoužívaného hvozdu, stále s kotelnou v přízemí, je vestavěno několik nádrží na vodu a hvozdu tak nadále slouží jako věžový vodojem pivovaru (SOA Praha, 1899).

Varna je nově vystavěna jako přístavba k boku zrušeného hvozdu, do ulice je objekt otevřen trojicí typických vysokých průmyslových oken (srov. např. Anger a Jákl, 2004). Objekt je dodnes dochován v radikální přestavbě jako vrátnice pivovaru a její vnější ani vnitřní vzhled nedává znát, že právě tady se nacházela varna prvního benešovského arcivévodského pivovaru. Varna byla strojně zařízená, dvounádobová z mědi, s výstavem 60 hl horké mladiny na jednu varku (Anonym, 1888).

Úsek chlazení mladiny byl vystavěn zřejmě nad dosavadním areálem chladného hospodářství na někdejších sladových půdách. Přestože tato část pivovaru byla později změněna opět na sladovnický provoz, lze dohledat známky toho, že právě zde byly instalovány chladicí stoky a chladiče. Na pozdějších plánech (SOA, 1897b obr. 3) je střecha nad touto částí budovy lehce vyvýšena a navíc v hřebeni prolomena podélným párníkem, typickým právě pro úsek chladicích stoků. Párník se dodnes bohužel nedochoval, vyvýšení posledního článku budovy humen však ano, na leteckém snímku Benešova z roku 1922 je dokonce dobře patrná odlišná barva omítky této části budovy. (Procházková, 2005) Dnes je tato část sladovny nově opravená, avšak před opravou bylo pod opadávající omítkou možné spatřit velké čtvercové druhotné zazděné otvory, které mohly původně sloužit jako větrací žaluzie u chladicích stoků.

Víc však již František Ferdinand d'Este v Benešově na pivovare nepostavil, přestože projekt z června (aktualizovaný v září) roku 1887 předpokládal výstavbu zcela nových ležáckých sklepů Rosenbergovy konstrukce a prostor někdejšího chladného hospodářství na humech měl být zmenšen pouze na spilku (AP, 1887). Pokračování stavby je inzerováno i v dobovém odborném tisku (Anonym, 1888). Ještě roku 1891 arcivévodou zakupuje dvě role pozemků bez-

Obr. 3 Plán elektrifikace sladovny firmou Siemens & Halske z roku 1897 se zobrazením párníku chladicích stoků. Zdroj: SOA Praha, Ústřední ředitelství, inv. č. 64, signatura LIV/1, kart. č. 20. (výřez)

prostředně pod budovou sladovny (SOA Praha, 1891), nesporně je výstavbu objektu moderního ležáckého sklepa (Rosenbergův projekt sklepa lokalizoval právě sem). K jeho výstavě však již nedošlo. Odpověď na otázku proč i proč se František Ferdinand d'Este rozhodl postavit nový pivovar v Benešově záhy po příchodu na Konopiště a nikoliv až o deset let později, jak se doposud uvádělo, může přinést až další archivní výzkum.

Z prvního arcivévodského pivovaru se, kromě kompletně přestavěné varny (AP, 1898), prakticky nic nedochovalo. Veškerý provoz vestavěný do areálu sladovny byl po roce 1898 s výstavbou nového pivovaru zrušen a sladovna opět rozšířena do původní velikosti, včetně znovuvýstavby levého hvozdu (AP, 1898). Jedinou stavbou původního arcivévodského pivovaru, dochovanou takřka i v původní podobě, je zmiňovaná nová kotelna, vystavěná z bezpečnostních důvodů ještě roku 1895 na místě staré bednáry (SOA Praha, 1895). Její komín (zřejmě se stále jednalo o původní komín sladovny) byl později bohužel zbořen, objekt kotelny dnes slouží jako prodejna pivovaru.

4.2 Druhý arcivévodský pivovar

V letech 1896–1897 vyrůstá v zázemí sladovny (a starého pivovaru) zcela nový velký moderní pivovar, který svým výstavem nejenže nahradí oba dosavadní pivovary v arcivévodském držení, ale zásadním způsobem je převyšuje a stane se jedním z největších pivovarských podniků v oblasti (Anonym, 1898). Přestože je na stavbu vypsáno výběrové řízení, do kterého se přihlásí se svým projektem, který počítá s chlazením úseku chladného hospodářství moderním strojním systémem, i renomovaná firma Novák & Jahn (AP, 1896a), celou realizaci nakonec získává opět firma Josefa Rosenberga (Anonym, 1898). Moderní varnu s dvojitou jednoduchou železnou garniturou schopnou vyrobit až 60 tisíc hl piva ročně doplňuje úsek chladného hospodářství, budovaný ještě v tradiční formě s lednicí na přírodní led. Jak bylo toto rozhodnutí neprozřetelné, se mělo ukázat v následujících desetiletích (srov. např. Tywoniak, 1947). Nic to ale nemění na faktu, že rokem 1897 se začal psát úplně nový příběh benešovského pivovarství.

5 ZÁVĚR

Vstupní sonda do historie pivovarství v Benešově a na Konopišti přináší několik nových zjištění. I kapitoly dějin, které byly opakovaně řešeny badateli jak odborně, tak regionálně zaměřenými, přinášejí neprobádaná či mylně interpretovaná fakta. Dějiny pivovarství mezi Konopištěm a Benešovem jsou nesporně zajímavým tématem, které odráží dlouholetý spor mezi vrchností a poddanskými městem o právo vařit a prodávat pivo i jeho pozdější proměnu ve vztah panstva a nových měšťanských elit v prostředí svobodného podnikání. Vývoj pivovarství zde byl navíc nesporně ovlivněn vývojem technologie a pokrokem na poli vědy a techniky. Předkládaný příspěvek otevírá některé doposud širě nereflektované skutečnosti, které toto téma tvoří ještě zajímavějším a komplikovanějším.

Jak bylo několikrát zmíněno v textu, téma zatím nabízí více otázek. Jejich zodpovězení by mimo jiné mohl přinést i případný stavebně historický průzkum. Nejen k nejasnostem o stavebním vývoji a podobě pivovaru na Konopišti, ale zejména k objektu sladovny v Benešově, která ve svých útrobách skryla hned dva zrušené pivovary. Areál, který navíc později doplnil zcela nový pivovar, prodělal mnohem komplikovanější stavební vývoj, než se doposud předpokládalo. Složitost vývoje pivovarů na Konopišti a v Benešově koresponduje se zdejšími komplikovanými vývojem tohoto oboru. Ruku v ruce s tím však stojíme před otázkami, na něž nám odpověď může přinést teprve další podrobný průzkum archivních pramenů a literatury.

LITERATURA A PRAMENY

III. vojenské mapování 1: 25 000, 1877–1880 [online]. http://old-maps.geolab.cz/map_viewer.pl?z_height=330&lang=cs&z_width=700&z_newwin=1&map_root=3vm&map_region=25&map_list=4053_4 [cit. 2015-11-19]
 Anger, M., Jákl, P., 2004: Naše pivovary na dobových pohlednicích. Gentiana, Jilemnice. ISBN 80-86527-14-X
 Anonym, 1874: Inzerát Akciové sladovny a tržnice na obilí v Benešově. Kvas II., č. 1, s. 19

Anonym, 1875: Souborná výstava spolku pivovarnického pro království české. Kvas III., č. 6, s. 127–128
 Anonym, 1888: V parostrojním pivovaře... Kvas XVI., č. 3, s. 68
 Anonym, 1889: Inzerát firmy Josef Rosenberg. Kvas XVII., č. 14, s. 392
 Anonym, 1898: Arcivévodský pivovar v Benešově. Kvas XXVI., č. 3, s. 65–67
 AP, 1887: Archiv Pivovaru Ferdinand, a. s. – stavební plány prvního arcivévodského pivovaru firmy Josef Rosenberg z 1. července 1887
 AP, 1896a: Archiv Pivovaru Ferdinand, a. s. – stavební plány nového pivovaru firmy Novák & Jahn z 29. 8. 1896
 AP, 1896b: Archiv Pivovaru Ferdinand, a. s. – stavební plány nového pivovaru firmy Novák & Jahn z 30. 8. 1896
 AP, 1898: Archiv Pivovaru Ferdinand, a. s. – plány na přestavbu sladovny a staré varny firmy Novák & Jahn z 5. července 1898
 Gabriel, F., 1972: Pivovarství v Posázaví a na Podblanicku v minulosti. Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 13, s. 145–167
 J. B., 1928: Benešovský pivovar. Blaník IX., č. 16., s. 18.
 Jákl P., 2004: Encyklopedie pivovarů Čech, Moravy a Slezska, I. díl Střední Čechy. Libri, Praha. ISBN 978-80-7277-226-0.
 Likovský, Z., 2005: České pivovary 1869–1900. VÚPS, Praha. ISBN 978-80-86576-14-0
 Likovský, Z., 2010: Držitelé, provozovatelé a vedoucí pivovarů Českých zemí 1869–1989. VÚPS, Praha. ISBN 978-80-86576-40-4
 Ottův slovník naučný, 1903: Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí, díl 20 Pohora-Q. Praha.
 Píša, R., 2008: Pivovary a sladovny, katalog cenných papírů. Das media, Praha. ISBN 978-80-904178-0-9
 Procházková, E. (et al.), 1998: Benešov. Město Benešov, Benešov. ISBN 978-80-238-2752-9
 Procházková, E., 2005: Benešov. Paseka, Praha-Litomyšl. ISBN 978-80-7185-728-9
 Sbírka Muzea Podblanicka, 1886: i. č. 1252, František Holoubek, obraz Benešova z roku 1886
 SOA Praha, 1840: Velkostatek Konopiště, katastrální mapa Konopiště z roku 1840, i. č. 07
 SOA Praha, 1868: Velkostatek Konopiště, plán přestavby pivovaru firmy Noback & Fritze z 8. března 1868, č. 93
 SOA Praha, 1870: Velkostatek Konopiště, katastrální mapa Konopiště z roku 1870, i. č. 07
 SOA Praha, 1887: Ústřední ředitelství, kupní smlouva benešovského pivovaru z 30. dubna 1887, karton 23, i. č. 68
 SOA Praha, 1890: Velkostatek Konopiště, půdorys konopištského pivovaru od Karla Rosola z 16. června 1890, karton 121, i. č. 398
 SOA Praha, 1891: Ústřední ředitelství, kupní smlouva na pozemky Šaldy a Dvořáka z roku 1891, karton 23, i. č. 68
 SOA Praha, 1895: Velkostatek Konopiště, protokol z řízení přemístění kotelny v pivovaře čp. 306 sepsaný 29. ledna 1895, karton 121, i. č. 398
 SOA Praha, 1897a: Ústřední ředitelství, plány na elektrifikaci arcivévodského pivovaru firmy Siemens & Halske ze září 1897, karton 20, i. č. 64
 SOA Praha, 1897b: Velkostatek Konopiště, SP, skici a plány přestavby pivovaru na byty firmy Kinzl z roku 1897, č. 94
 SOA Praha, 1899: Ústřední ředitelství, dopis J. Rosenberga určený ÚŘ z 17. ledna 1899, karton 20, i. č. 64
 SOA Třeboň, 1863–1897a: Krajský soud Tábor, Protokolace firem 1863–1897, Rejstříky pro firmy společenské, folio 21
 SOA Třeboň, 1863–1897b: Krajský soud Tábor, Protokolace firem 1863–1897, Rejstříky pro firmy společenské, folio 35
 Tywoniak, J., 1947: Padesát let tvořivé práce státního pivovaru v Benešově, 1897–1947. Správa státního pivovaru, Benešov
 Tywoniak, J., 1959: Z dějin zemědělského průmyslu na Podblanicku. Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 3, s. 97–112
 Tywoniak, J., 1992: Benešov a Konopiště v minulosti. Městský úřad Benešov, Benešov.
 Urbanides, R., 1928: Vznik a zánik akciového pivovaru, sladovny a tržnice na plodiny v Benešově. Blaník IX., č. 19–20., 21., 22.